

Stanovisko k 5. vlně epidemie covid-19

Shrnutí současné situace

V Česku, obdobně jako v řadě dalších, především východoevropských zemí, v nichž je nízká proočkovanost a nižší míra dodržování protiepidemických opatření, sílí další epidemická vlna. Podle Národní referenční laboratoře se aktuálně snižuje podíl původní varianty delta a zvyšuje se podíl subvariant delta (AY.4, AY.33 a AY.39), které jsou nakažlivější než předchozí varianty. Nárůst nových případů, hospitalizací i úmrtí v důsledku nákazy covid-19 zatím nejeví známky poklesu ani zpomalení. Jedná se o vývoj, na který naše skupina upozorňovala ve svých stanoviscích již od léta a na který se bohužel příslušné odpovědné orgány nepřípravily a nepodnikly nezbytné kroky k tomu, aby jej zpomalily či zastavily. Opět neexistuje plán s podklady pro opatření, která by se měla zavádět, pokud se situace bude zhoršovat.

Díky možnosti očkování se aktuální situace od loňského roku liší, rozdíl však není příliš významný. Je zjevné, že populace nebyla tak promořena, jak někteří předpokládali, a že je vůči nové, vysoce infekční variantě viru stále velmi vnímavá, a to i proto, že post-infekční imunita v čase klesá. Konkrétní míra vnímavosti populace je stále nejistá a je možné, že v následujících týdnech nastane stav, kdy se růst samovolně zastaví v důsledku existující imunity v populaci. Protože se tento vývoj predikuje velmi obtížně, je nutné počítat i s možností, že k samovolnému zpomalení dojde velmi pozdě, tedy za cenu obrovských ztrát na životech a zdraví obyvatel. At' už bude následující vývoj jakýkoliv, je zřejmé, co je třeba udělat. **Jednoznačně je nyní nutné vyvinout veškerou snahu o odvrácení nejhoršího možného scénáře, i kdyby nakonec nenastal.**

Povinností vlády je proto na současnou situaci reagovat a zamezit negativním následkům epidemie. Občané se nesmějí stát obětmi politické situace povolebního předávání moci, v níž není nikdo ochoten přijmout zodpovědnost za další kroky. I přes zkušenosti z předchozích vln nákazy se stále jde cestou tzv. promořování, která má ale za následek velké ztráty na životech a na zdraví. Zodpovědné osoby a struktury budou mít přímou odpovědnost za další vývoj, a za životy tisíců občanů, kteří v následujících týdnech v důsledku nemoci covid-19 budou vystaveni dlouhodobým následkům onemocnění a úmrtí.

Než bude zvažováno zavedení série přísnějších protiepidemických opatření, například omezení hromadných akcí či dokonce lockdown, musí být předtím v nejvyšší možné míře využity mnohem levnější nástroje k boji s epidemií: očkování, testování a ochrana dýchacích cest. Pokud ale ani tato opatření nebudou dodržována, nelze vyloučit, že stát bude muset přistoupit k represivnějším opatřením. Každý občan může k potlačování epidemie přispět - očkováním a dodržováním 3R (respirátory, rozestupy a pravidelné mytí rukou). Pokud se lidé budou chovat zodpovědně, tak mohou současný trend zvrátit a vyhnout se rozsáhlým a mnohdy zásadním omezením jak v osobním, tak i pracovním životě.

Doporučení pro další postup

Doporučujeme zaměřit se na maximální využití existujících "levných nástrojů" pro boj s epidemií: **očkování, testování a ochrana dýchacích cest**. Ve všech těchto oblastech je nadále velký prostor pro zlepšení a jejich kombinované posílení je významné pro zpomalení šíření epidemie v populaci a záchranu lidských životů.

1. **Dosáhnout vyšší proočkovanosti**, obzvláště u občanů s rizikem vážného průběhu onemocnění a u osob, které jsou s nimi v pravidelném kontaktu včetně dětí nad věkovou hranicí, od níž je jejich očkování již schváleno. Pro zvýšení proočkovanosti dosud neočkovaných i všech, kteří se již mohou očkovat třetí dávkou doporučujeme:
 - a. Co nejvíce podpořit a dostatečně financovat existenci a kapacitu mobilních očkovacích týmů, obzvláště se zaměřením na hůře dostupné lokality.
 - b. Podpořit a motivovat praktické lékaře k aktivnímu nabídnutí očkování všem svým pacientům, kteří se mohou očkovat, obzvláště pokud mají zvýšené riziko vážného průběhu onemocnění. Doporučujeme přejít ze systému opt-in (pacient se musí sám zeptat a objednat) na systém opt-out (počítá se s tím, že se pacient bude očkovat, může se ale odhlásit a očkování odmítnout).
 - c. Nabídnout možnost dvoudenního, státem plně hrazeného, volna, které si mohou zaměstnanci vybrat, a to v den očkování a následující den.
 - d. Vyžadovat očkování u všech zaměstnanců pracujících ve zdravotních a sociálních službách a v oblasti vzdělávání.
2. **Zvýšit dostupnost a četnost testování**. Je klíčové pro izolaci infekčních osob a pro zamezení dalšího šíření viru. Je ale nutné rovněž pro včasnou diagnózu a následnou léčbu, která může výrazně zmírnit vážný průběh nemoci. **Při současném virovém náloži v populaci se zároveň jedná o vysoce efektivní a relativně úsporné opatření**. V oblasti testování doporučujeme:

- a. Okamžitě zahájit pravidelné testování v základních a středních školách. Z odborného pohledu by bylo ideální testovat dvakrát týdně (v pondělí a ve čtvrtek). V mnoha školách to však není možné zajistit, proto doporučujeme testovat alespoň jednou týdně (v pondělí), ideálně PCR testem (není-li to z logistických důvodů možné, přístupné jsou i Ag testy, pokud se nejedná o odběr ze slin). Protože je situace kritická a virová nálož v populaci velmi vysoká, nedává už smysl postupovat regionálně, podle jednotlivých okresů, protože již všechny okresy splňují hranici stanovenou pro toto opatření (dle doporučení americké CDC při týdenní incidenci minimálně 100 případů na 100 tisíc obyvatel). Pokud má žák pozitivní test a byl v kontaktu se zbytkem třídy, doporučujeme neposílat exponované spolužáky do karantény, ale postupovat formou "test to stay", tedy žáky místo karantény po celou dobu jejího trvání jednou denně testovat. Pokud tento postup není možné realizovat, je nutné exponovaným žákům nařídít karanténu.
- b. Na vysokých školách doporučujeme pravidelně testovat studenty kteří se účastní prezenční výuky.
- c. Za účelem minimalizace narušování prezenční výuky a dopadů na zdraví žáků a studentů je nutné ihned zajistit dostatečné množství testů, v požadované kvalitě a zajistit jejich co nejrychlejší distribuci do škol.
- d. Okamžitě zahájit pravidelné testování v institucích a pracovních kolektivech, také minimálně jednou týdně. Dokud incidence nebude klesat (orientačně lze uvažovat o hranici pod 300 případů na tisíc obyvatel za týden), tak opět ve všech okresech.
- e. Zajistit navýšení testovací kapacity tak, aby bylo možné v každém okrese absolvovat PCR test nejpozději následující den po stanovení indikace.
- f. Cenově zpřístupnit a zastropovat zpoplatnění testů pro neindikované jedince, s dostatečnou úhradou od pojišťoven nebo s příspěvkem přímo od státu, aby se osoby bez očkování nevyhýbaly testování z finančních důvodů.
- g. Odborně správné by bylo testovat plošně všechny žáky a zaměstnance, bez ohledu na to, zda jsou očkovaní, nebo covid-19 již prodělali. S ohledem na to, že je testovací kapacita omezená, a očkovaní jedinci mají v průměru nižší virovou nálož a kratší dobu infekčnosti, je výhodnější preventivně testovat pouze jedince bez očkování nebo prodělané nemoci, protože význam takového testu je větší. Je důležité identifikovat pozitivní jedince, kteří mají větší riziko onemocnění a vážného průběhu a zároveň větší pravděpodobnost, že nakazí ostatní. Při diagnostické či epidemiologické indikaci by měli být nadále testováni všichni bez výjimek.

3. **Posílit používání prostředků ochrany dýchacích cest.** Ta je nadále zásadním preventivním a zároveň velmi levným opatřením, ale jeho účinnost významně závisí na ochotě veřejnosti ho dodržovat. Proto doporučujeme:
- a. Kontrolovat povinnost ochrany dýchacích cest ve všech vnitřních prostorách, obzvláště veřejných budovách, kde dochází k vysoké koncentraci lidí (obchodní domy, kina, úřady atd.)
 - b. Nošení ochrany dýchacích cest při výuce ve školách má negativní dopad na schopnost se učit a komunikovat se spolužáky a učiteli. Epidemiologický význam povinnosti ochrany dýchacích cest při výuce ve školách by byl při zohlednění celého systému nastavených protiepidemických opatření a infekčnosti varianty delta velmi sporný, navíc by to znamenalo příliš významnou asymetrii směrem k nevyvážené přísnosti ve školách. Doporučujeme proto umožnit žákům a studentům se v prostorách třídy či učebny vzdělávat bez roušek a ochranu dýchacích cest ponechat pouze ve společných prostorách, na chodbě apod. Právě pravidelné testování by mělo snížit riziko nákazy dostatečně, aby nebylo nutné ochranu dýchacích cest vyžadovat i při výuce.

Doporučení podpůrných opatření

Výše uvedená opatření doporučujeme podpořit následujícími podpůrnými kroky, které mohou nadále posílit jejich efektivitu:

1. **Zajištění dostatečného financování.** Náklady na jednotlivá opatření jsou hrazeny z rozpočtů jednotlivých rozpočtových kapitol, případně pojištěven. To způsobuje neochotu opatření zavádět, protože je to pro jednotlivé resorty finančně nevýhodné, přestože celkově se tato investice státu vyplatí. Proto doporučujeme vytvořit vládní "covid fond", z něhož by byly pokrývány náklady na výše zmíněná opatření. Zavedení jednotného vládního účtu by zamezilo resortní neochotě hradit nezbytné náklady na boj s epidemií. Investice do výše doporučených opatření se státu bohatě vrátí formou nižší zátěže v nemocnicích, nižšího dopadu na vzdělávání, a omezením ztracených let života občanů a s tím spojené produktivity společnosti.
2. **Strategická a aktivní komunikace směrem k veřejnosti.** Se zhoršením situace je zásadní nerezignovat na komunikační roli vlády a orgánů ochrany veřejného zdraví. V oblasti komunikace doporučujeme následující kroky:
 - a. Komunikovat srozumitelně, věcně a upřímně, situaci nebagatelizovat.

- b. Dávat veřejnosti doporučení, jak se má chovat při kontaktu s rodinou (obzvláště pokud se jedná o osoby s vyšším rizikem vážného průběhu nemoci), při návštěvě hromadných akcí, pobytu ve vnitřních prostorách apod.
- c. Jasně komunikovat, jaká jsou doporučení v případě, že se u někoho projeví příznaky onemocnění, nebo v případě, že proběhl kontakt s někým, kdo je pozitivní (jak pro očkované, tak neočkované). Jasně popsat postup pro návštěvu lékaře, nemocnice, i pro léčbu v domácím prostředí.
- d. Citlivě apelovat na zodpovědné chování a dodržování opatření.
- e. Aktivně vyhledávat dezinformace a vyvracet je.